

Східноєвропейський національний
університет імені Лесі Українки
Факультет економіки та управління
Кафедра економіки, безпеки та інноваційної діяльності
підприємства

Лілія Громко

ГЛОБАЛЬНЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО

**методичні вказівки
для практичної роботи**

Луцьк 2019

УДК 339.9 (072)
Г36

Рекомендовано до друку науково-методичною радою Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки (протокол № від).

к.е.н., доц. кафедри обліку і аудиту Луцького НТУ
Гаврилюк О.О.

Рецензенти: к.е.н., доцент кафедри економіки, безпеки та
інноваційної діяльності підприємства СНУ імені
Лесі Українки
Скорук О.В.

Громко Л.С.

Г36 Глобальне підприємництво: методичні вказівки для практичної роботи /
Л.С. Громко. – Луцьк : СНУ імені Лесі Українки, 2019. – 45 с.

Розроблено теми семінарських занять, практичні та тестові завдання з дисципліни «Глобальне підприємництво». У методичних вказівках приділено увагу основним питанням глобальної економіки, зокрема, особливостям становлення глобального підприємництва, суті і формам прояву глобалізації, глобальним проблемам людства, сучасній методології глобалістики.

Рекомендовано студентам п'ятого курсу денної та заочної форми навчання галузі знань 07 «Управління та адміністрування» спеціальності 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність» освітньої програми «Економіка підприємства»

УДК 339.9 (072)
© Громко Л.С., 2019
© Східноєвропейський національний
університет імені Лесі Українки, 2019

ЗМІСТ

ВСТУП	4
Програма навчальної дисципліни.....	7
Теми семінарських занять	9
Практичні завдання	Error! Bookmark not defined.
Тестові завдання	Error! Bookmark not defined.
Перелік питань до іспиту.....	Error! Bookmark not defined.
СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ.....	35

ВСТУП

Методичні вказівки для практичної роботи з навчальної дисципліни «Глобальне підприємництво» складені відповідно до освітньої програми підготовки магістрів галузі знань 07 «Управління та адміністрування» спеціальності 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність» освітньої програми «Економіка підприємства».

Навчальна дисципліна «Глобальне підприємництво» є важливою складовою економічної науки, а також передумовою успішної діяльності будь-якої галузі, кожного господарюючого суб'єкта, важливою функцією ефективного управління й знаряддям контролю за раціональним і економічним використанням ресурсів, розвитком господарських процесів та їх результатами.

Методичні вказівки з дисципліни «Глобальне підприємництво» дасть змогу студентам набути знання щодо становлення глобальної економіки, потенційних можливостей розвитку національних економік в умовах глобалізації, а також визначити ефективні стратегії для реалізації цих можливостей.

Метою курсу «Глобальне підприємництво» є надання студентам знання з питань умов і факторів становлення, механізмів та інструментів функціонування глобальної економіки, прийняття збалансованих управлінських рішень у контексті загально цивілізованого прогресу.

Основні завдання вивчення дисципліни полягають в тому, щоб вивчити природу й закономірності становлення глобальної економіки, засоби і потенціал антициклічного регулювання глобальних економічних процесів, механізми функціонування глобальних ринків, сучасні стратегії конкурентного лідерства глобальних корпорацій, процеси і моделі економічного регіоналізму в глобальних умовах, природного, інноваційно-технологічного та людського ресурсів глобальної економіки, цивілізаційні

виміри глобальних економічних процесів, а також напрями і пріоритети розвитку української економіки в умовах глобалізації.

У відповідності до кваліфікаційної характеристики знань майбутніх випускників університету зі спеціальностей «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність» в результаті вивчення дисципліни студенти повинні знати:

- закономірності та сучасні тенденції глобалізації;
- цивілізаційну парадигму глобального економічного розвитку;
- передумови та фактори становлення глобальної економіки;
- конкурентні механізми функціонування глобального ринку;
- процеси глобальної корпоратизації та регіоналізації;
- природу глобального економічного циклу;
- принципи глобальної інституалізації економічного розвитку;
- глобальні імперативи науково-технологічного прогресу;
- соціальні виміри економічної глобалізації;
- стратегії сталого розвитку країни в умовах глобалізації;
- шляхи й моделі інтеграції України в глобальний економічний простір.

Вивчення студентом курсу повинно сформувати у нього такі вміння і навички:

- аналізувати диспозиції та глибину взаємодії суб'єктів глобальної економіки;
- оцінювати секторально-галузеву та регіонально-країнову структуру глобальної економіки;
- досліджувати кон'юнктуру глобальних ринків товарів послуг, інвестицій, праці;
- прогнозувати напрями глобальної модифікації ринкових конкурентних механізмів;
- адаптувати менеджмент до крос-культурного середовища економічної діяльності;

- розробляти стратегії діяльності корпорацій на глобальних ринках;
- застосовувати сучасні техніки міжнародного консалтингу для виявлення та розв'язання ключових бізнес-проблем;
- розробляти методики ефективних бізнес-комунікацій у глобальній регулятивній системі;
- ідентифікувати фактори та моделі глобального корпоративного лідерства;
- організовувати розроблення й контролювати виконання глобальних бізнес-проектів;
- обґрунтовувати напрями інноваційного розвитку України в глобальному конкурентному середовищі.

Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Теоретичні основи глобального підприємництва

Тема 1. Економічна природа глобальних трансформацій.

1. Теоретико-методологічні основи аналізу глобалізації.
2. Сутність економічної глобалізації та етапи її розвитку.
3. Поняття глобальних проблем. Класифікація глобальних проблем та їх зміст.

Тема 2. Становлення глобального підприємництва.

1. Поняття інтернаціоналізація, інтеграція й глобалізація та зв'язок між ними.
2. Становлення і сучасний формат глобальних трансформацій.
3. Закономірності та тенденції розвитку глобалізації.

Тема 3. Регулятивні інститути глобальної економіки.

1. Глобалістика як процес віддзеркалення специфіки еволюції глобальної економіки.
2. Етапи становлення глобалістики.
3. Основні школи, які досліджують процеси глобалізації.
4. Антиглобальний рух як суттєвий політичний феномен.
5. Глобальна система економічного регулювання.

Тема 4. Глобальне підприємництво та його середовище

1. Поняття і сфера глобального підприємництва.
2. Мотивація міжнародного бізнесу.
3. Зовнішнє середовище глобального підприємництва.

Тема 5. Механізми функціонування глобальних ринків

1. Особливості функціонування сучасних глобальних ринків.
2. Механізми функціонування глобальних ринків.
3. Глобалізація товарних ринків.
4. Глобальний фінансовий ринок, його структура і функції.
5. Глобальний ринок капіталів і його сегменти.
6. Глобальний ринок праці.

Змістовий модуль 2. Сутність функціонування глобального підприємництва.

Тема 6. Конкурентне лідерство глобальних корпорацій

1. Поняття, структура та механізм діяльності ТНК.
2. Види глобальних корпорацій.

3. Трансформація ТНК в глобальні корпорації.
4. Стратегії забезпечення глобального конкурентного лідерства ТНК.
5. Екологічна практика діяльності ТНК: основні тенденції та показники.

Тема 7. Моделі ТНК

1. Розвиток моделі ТНК.
2. Жорстке централізоване планування й стандартизація діяльності.
3. Мультиплікативність діяльності ТНК у межах міжнародної організаційно-управлінської макроструктури.

Тема 8. Причини, моделі й мотивація інтернаціоналізації бізнесу.

1. Причини інтернаціоналізації бізнесу.
2. Географічне положення компанії. Географічні аспекти витрат виробництва.
3. Систематизація причин інтернаціоналізації бізнесу.

Тема 9. Теорії інтернаціоналізації бізнесу.

1. Теорії міжнародної торгівлі.
2. Теорія міжнародного життєвого циклу товару.
3. Теорія прямих закордонних інвестицій.
4. Теорії міжнародного виробництва.
5. Теорії інтернаціоналізації витрат.
6. Класифікація моделей інтернаціоналізації.

Тема 10. Комунікаційні процеси в сфері глобального підприємництва.

1. Комунікації в управлінні міжнародним бізнесом.
2. Комунікаційні мережі й комунікаційні стилі в управлінні. 3. Вербальна, невербальна й інформаційна комунікація в міжнародному бізнесі.
4. Прийняття рішень у сфері міжнародного бізнесу.
5. Моделі й процес прийняття рішень.

Тема 11. Глобальний контекст розвитку української економіки.

1. Розвиток теорії глобалізації в Україні.
2. Глобальні принципи української школи фізичної економії.
3. Сучасна українська системологія у глобальному дискурсі.
4. Економіка України в умовах глобальної фінансової кризи.
5. Перспективи інтеграції України у глобальну світову економічну систему.

Теми семінарських занять

Тема 1: Моделі розвитку глобальної економіки.

Питання для обговорення:

Що вам відомо про моделі розвитку глобальної економіки? Які основні види вам відомі?

Виділяють кілька основних моделей розвитку глобальної економіки: Американська, Західноєвропейська; Шведська; соціальне ринкове господарювання ФРН; Японська; Південнокорейська.

В основі американської моделі система підприємницької активності, збагачення найбільш активної частини населення. Малозабезпеченим верствам населення створюється прийнятний рівень життя за рахунок пільг та допомог. Завдання соціальної рівності не ставляться. Особливість: заснована на високому рівні продуктивності праці і масової орієнтації на досягнення особистого успіху. Для моделі характерне державне регулювання, спрямоване на підтримання стабільної кон'юнктури і економічної рівноваги.

В основі західноєвропейської моделі значні позиції в економіці державного сектора, переважно у сфері інфраструктури, а також у ряді галузей добувної промисловості. Особливість: виділення державою значних ресурсів на соціальні потреби. Західноєвропейському регіону притаманна глибока міжнаціональна економічна та політична інтеграція.

Німецька модель сформувалась на основі ліквідації концернів гітлерівських часів і надання всім формам господарства (великим, середнім, дрібним) можливості сталого розвитку. Особливості: держава активно

впливає на ціни, мита, технічні нормативи. В основі: розвинений ринок, високоефективна господарська діяльність.

Особливість шведської моделі: сильна соціальна політика, спрямована на скорочення майнової нерівності за рахунок перерозподілу національного доходу на користь найменш забезпечених верств населення.

Особливість японської моделі - відставання рівня життя населення (у тому числі рівня заробітної плати) від зростання продуктивності праці. За рахунок цього досягається зниження собівартості продукції і різке підвищення її конкуренто-спроможності на світовому ринку. Така модель можлива тільки при високому рівні розвитку національної самосвідомості, пріоритетів інтересів нації над інтересами конкретної людини, готовності населення йти на жертви заради процвітання країни.

Південно-корейська модель є варіантом японської. Спільним є активна участь держави в перебудові економіки, її модернізації та підвищенні конкурентоспроможності експортних товарів на світовому ринку. Особливість: держава цілеспрямовано сприяла створенню потужних плацдармів ринкової економіки - великих корпорацій, що переросли потім у фінансово-промислові групи.

Завдання:

Необхідно проаналізувати вже існуючі глобальні економічні моделі та на основі отриманої інформації скласти свою модель розвитку глобальної економіки та продумати чи доцільно її імплементувати для розвитку України.

Тема 2 : Глобальні економічні проблеми.

Питання для обговорення:

Які ви можете виділити глобальні економічні проблеми? Які з них вас бентежать найбільше?

Глобальні проблеми людства взаємопов'язані, охоплюють всі сторони життя людей, стосуються всіх країн і народів та верств населення. Сьогодні все більшої актуальності набувають демографічні проблеми (старіння нації),

зниження продуктивності праці, світові війни, міжнародний тероризм, епідемії, побічні наслідки стрімкого розвитку науки і техніки, міжнародна трудова міграція та ін. Розглянемо основні види глобальних проблем.

Завдання:

Підготувати власне бачення на структуру глобальних економічних проблем у вигляді творчої презентації. Дані мають бути актуальні, ваш погляд на 2018-2019 роки. Підгодуватись до дискусії. Розповісти про найбільш вагомi для вас глобальні проблеми.

Тема 3 : Глобальні проблеми. Демографія.

Питання для обговорення:

1. Які демографічні проблеми є актуальними сьогодні на вашу думку?
2. Який вплив ці проблеми мають на світову економіку? А на економіку України?
3. Як ви вважаєте чи є актуальною сьогодні проблема перенаселення?

За останні 54 роки населення Землі збільшилось більш ніж у два рази, і згідно з останнім звітом ООН – у наступні 12 років нас чекає нова хвиля зростання. Вже до 2050 року, за прогнозами ООН, на Землі проживатимуть близько 9600000000 людей, що призведе до швидкого виснаження потенціалу Землі - від енергетичних ресурсів до запасів прісної води. Однак в останнє десятиліття народжуваність почала падати не тільки в розвинених країнах Заходу, але і в азіатських країнах, і з'явилося чимало скептиків, які вважають, що в майбутньому населення може навіть скоротитися. Вони висловлюють думку про те, що проблема перенаселенням на планеті населеній близько 7 млрд. жителів все більше втрачає актуальність. Цікаво дізнатись, що в середині 1960-х рр. англійським фізиком Джоном Фремліном зроблено розрахунки, згідно яких на Землі зможуть розселитися 60 квадрильйонів жителів. А у 2005 році румунський фізик Віорел Бадеську зробив нові

розрахунки і прийшов до висновку, що допустима чисельність населення Землі складає 1,3 квадрильйона людей, що в 200 000 разів перевищує чисельність населення планети сьогодні.

Демографічна статистика свідчить про те, що вже півстоліття спостерігається безперервне зниження темпів демографічного відтворення. Згідно статистичних даних, опублікованих інститутом стратегічних досліджень, темпи зростання населення з 1950 року по 2020 роки знизяться в усьому світі більш ніж у 5 разів.

Цікаво, що кількість населення у розвинених країнах сьогодні складає 1,3 млрд. чол., а до 2050 року складатиме 13, млрд. чол., у той час, як населення малорозвинених країн складає зараз 5,9 млрд. чол., а до 2015 року складатиме 8,4 млрд. чол.

В цілому по країнах Азії, Африки, Близького Сходу та інших континентів спостерігаються ті ж процеси, що і в Європі - радикальне зниження народжуваності, зростання позашлюбних сімей, відкладання дітонародження на потім, старіння населення, збільшення числа людей, які ніколи не перебували у шлюбі і т. д.

Завдання:

Підготовка презентацій на тему – глобальні демографічні проблеми. Які це саме проблеми, які їх аспекти, з чим вони пов'язані та на що впливають.

Тема 4 : Глобальні проблеми. Продовольчі проблеми.

Питання для обговорення:

Як ви вважаєте у чому суть продовольчої проблеми сьогодні? У чому її глобальний аспект?

Продовольча проблема – це викликана різними причинами і поступово наростаюча проблема нестачі продуктів харчування, яка призводить до недоїдання і голоду серед найменш забезпечених верств населення планети.

Продовольча проблема з'явилася одночасно з появою людини і по мірі його розвитку змінювала свої риси і масштаби, перетворившись в другій

половині 20-го століття у світову, глобальну проблему.

Глобальний характер продовольчої проблеми визначається наступними обставинами:

- кожен житель планети, кожна країна стикається з цією проблемою щодня;
- вирішення проблеми залежить від колективних зусиль усіх країн;
- з аграрним виробництвом пов'язана велика сфера в міжнародному поділі праці;
- продовольча проблема має глобальний характер і в силу свого тісного взаємозв'язку зі складним завданням подолання соціально-економічної відсталості колишніх колоніальних держав.

Гроші і продовольство мають спільні риси: багато людей в надлишку володіють і тим, і іншим, однак набагато більше людей не має ні того, ні іншого.

Зауважимо, що продовольча проблема перестала бути актуальною лише для десятка індустріальних країн капіталістичного світу. І хоча споживання продовольства в цілому в післявоєнні десятиліття зростає у всіх регіонах, воно нерівномірно розподілене по континентах і по окремих державах:

- по-перше, це індустріальні зони світу, включаючи Західну і Північну Європу, Північну Америку, Австралію і Японію - регіони, які стикаються не з дефіцитом високоякісного продовольства, а з його надлишком;
- по-друге, це райони півдня Європи та Середньої Азії, а також більшість країн;

Латинської Америки, країни Магрибу та АСЕАН, в яких продовольче забезпечення знаходиться на рівні, що наближається до норми з точки зору вимог ВООЗ ООН;

- по-третє, це країни Східної Європи, СНД і Прибалтійські країни, а також Індія, Єгипет, Індонезія, продовольче забезпечення яких знаходиться на «допустимому» рівні відхилення від норми за стандартами ВООЗ ООН;

– по-четверте, це країни, що розвиваються, переважна частина населення яких відчуває продовольчу кризу (яскравий приклад - країни південніше Сахари).

Один із чинників, що створює ускладнення продовольчого забезпечення – це диференціація рівнів світового сільського господарства.

Інший чинник який зумовлює загострення продовольчої кризи – зростання цін на основні продукти харчування.

Завдання:

Підготовка презентацій на тему – глобальна продовольча проблема.

Тема 5 : Глобальні проблеми. Енергетичні та сировинні проблеми.

Третина населення усього світу до цього часу не має доступу до надійного енергоспоживання. Використання паливно-енергетичних і сировинних ресурсів на сьогодні зростає значними темпами. На кожного жителя планети виробляється 2 кВт енергії, а для забезпечення загальноновизнаних норм якості життя необхідно 10 кВт.

Такий показник досягнутий лише у розвинених країнах світу. У зв'язку з цим нераціональне використання енергії у поєднанні зі зростанням народонаселення та нерівномірним розподілом паливно-енергетичних ресурсів різних країн та регіонів призводить до необхідності нарощення їх виробництва.

Проте енергетичні ресурси планети обмежені. При запланованих темпах розвитку ядерної енергетики сумарні запаси урану будуть вичерпані в перші десятиліття XXI ст. Проте, якщо витрати енергії будуть на рівні енергетики теплового бар'єру, то всі запаси невідновлюваних джерел енергії згорять у перші десятиліття. Тому з точки зору матеріально-речового змісту основними причинами загострення паливно-енергетичної та сировинної проблем є зростання масштабів залучення у виробничий процес природних

ресурсів та їх обмежена кількість на планеті.

Крім того, особливо гостро постали проблеми, пов'язані з негативним впливом енергетики на стан навколишнього середовища. Масове використання нафти, газу, вугілля завдає шкоди природі та здоров'ю людини через викиди сажі, що містить важкі метали, двоокис сірки, оксид азоту та інші шкідливі речовини.

Тому в усьому світі посилюється відчуття необхідності вжиття невідкладних заходів, створення тривалої життєздатної енергетичної стратегії розвитку, яка повинна включати повну оцінку та плани управління екологічним та соціальним впливом та віддавати перевагу ефективнішим системам та технологіям.

Завдання:

Підготовка творчих презентацій на тему – глобальні енергетичні та сировинні проблеми.

Тема 6 : Глобальні проблеми. Проблеми миру і роззброєння.

Питання для обговорення:

Які вам відомі проблеми пов'язані зі збройними конфліктами у світі?

Який вплив ці проблеми мають на світову економіку? А на економіку України?

Нажаль, сьогодні проблеми міжнародного тероризму та збройних конфліктів є головними темами у новинах.

Глобальні збройні конфлікти стають все більш смертоносними, згідно результатів досліджень The Guardian в 2008 році в результаті 63 збройних конфліктів загинули 56 тис. осіб, у той час як вже в 2014 році в 42 конфліктах загинули 180 тис. людей – кількість жертв зросла в 3 рази при зменшенні кількості конфліктів у 1,5 рази.

Збройні конфлікти тривають зовсім близько до наших кордонів, на території і нашої держави. Ми не можемо залишатись байдужими і не досліджувати ці питання. Тож, давайте проаналізуємо ситуацію яка склалась

сьогодні у світі з цих питань.

Завдання:

Підготовка творчих презентацій на тему – проблеми миру і роззброєння.

Тема 7 : Глобальні проблеми. Подолання відсталості країн, що розвиваються.

Нерівність та нерівномірність у розвитку окремих країн та їх груп є причиною загострення міжнародної напруженості. Така ситуація призводить до бунтів, збройних конфліктів, значної кількості біженців, тощо.

Проблема подолання відсталості країн, що розвиваються, — одна з найгостріших глобальних проблем сучасності. Адже рівень доходів на душу населення у більшості країн, що розвиваються, у десятки, а то й сотні разів нижчий, ніж у розвинених. Цей розрив не тільки не скорочується, а й зростає.

У наші дні саме в країнах, що розвиваються, найбільше проявляється гострота продовольчої, демографічної, соціальних, економічних і навіть екологічних проблем. За даними ООН, лише за одну хвилину від недоїдання, голоду і хвороби, що піддаються лікуванню, вмирає від 25 до 30 дітей, здебільшого в країнах, що розвиваються. Половина жителів таких країн позбавлені елементарних засобів санітарії.

Щоб уникнути цих небажаних наслідків, людство повинне навчитися не допускати значної нерівності в розвитку країн і регіонів світу. На жаль, до досягнення цієї мети ще далеко. Контрасти між країнами не зникають, вони посилюються. Багаті, розвинені країни стають все багатшими, а бідні — все біднішими. Рівень доходів на душу населення таких країн, як Швейцарія і Норвегія, перевищує відповідний показник Ефіопії та Сомалі у 120 разів. Якщо ж порівняти показники виробництва деяких видів продукції на душу населення в розвинених країнах і країнах, що розвиваються, то тут різниця іще відчутніша — в тисячі разів.

Зростання кількості бідних, голодних, неписьменних людей, які змушені щоденно боротися за виживання, дестабілізує ситуацію у світі. Виникають локальні конфлікти, які можуть перерости в глобальні.

Завдання:

Підготовка творчих презентацій на тему подолання відсталості країн, що розвиваються.

Тема 8: Глобальні проблеми. Вплив стрімкого розвитку науки і техніки на суспільство.

Чи відчуваєте ви на собі вплив стрімкого розвитку НТП? У чому це виражається?

Чи могли б ви уявити своє повсякденне життя без техніки? Що саме б змінилось?

Як ви вважаєте, стрімкий розвиток науки і техніки це позитивне чи негативне явище для суспільства?

Науково-технічний прогрес – це поступальний рух науки і техніки, еволюційний розвиток усіх елементів продуктивних сил суспільного виробництва на основі широкого пізнання і освоєння зовнішніх сил природи; це об'єктивна, постійно діюча закономірність розвитку матеріального виробництва, результатом якої є послідовне удосконалення техніки, технології та організації виробництва, підвищення його ефективності.

Сучасний період розвитку світової цивілізації можна охарактеризувати не тільки як період глобалізації, але і як епоху перманентної науково-технічної революції. Два цих поняття взаємопов'язані. Глобалізацію економічного розвитку можна розглядати як наслідок науково-технічної революції, і, в рівній мірі, сучасну науково-технічну революцію як наслідок глобалізації.

Проте розвиток науки і техніки носить нерівномірний характер. Суттєва зміна співвідношення рівня доходів багатих і бідних (як країн, так і різних верств населення всередині однієї країни) та ін. є серйозною загрозою подальшого розвитку, причому не тільки в країнах третього світу, але і в

розвинених країнах.

Відставання в науковому розвитку суспільства від світового інформаційного процесу призводить до різних негативних наслідків, серед яких «відтік мозку» до країн з високим рівнем промислового і наукового потенціалу. Неодноразово підкреслювалося, що «витік мізків» не завжди є наслідком різного економічного рівня цих країн. Часто істотно важливішим чинником для науковця є втрата «середовища проживання» на батьківщині, тобто можливості спілкуватися з колегами, проводити експериментальні дослідження на належному рівні, відсутність інформації та інше. Подібна ситуація створює низку проблем (поряд з позитивними факторами) і в розвинених в науковому відношенні країнах. Наприклад таких, як проблеми міграції.

Нерівномірний розвиток науки призводить до дезінтеграції світової наукової спільноти, що негативно позначається на розвитку науки в тому числі і в розвинених країнах.

Зауважимо, що наука і техніка в своєму розвитку несуть не тільки блага, а й загрози для людини і людства. Ця проблема сьогодні вимагає нових конструктивних підходів у дослідженні майбутнього і його альтернатив.

Отже, наступного заняття ми досліджуватимемо позитивні та негативні сторони стрімкого розвитку науки і техніки на конкретних прикладах.

Завдання:

Підготуватись до економічної гри: «Інформаційна економіка XXI століття: що залишилося людині?». Необхідно поділитися на дві групи, та провести дебати на вказану тему. Одна з груп доводить, що інформаційна економіка це добре, інша група – має протилежну думку. Усі твердження мають бути підкріплені фактами, прикладами, статистикою, ситуаціями та роздатковим матеріалом, який студенти готують вдома. Знайти цікаві факти впливу науки і техніки на суспільство.

Тема 9 : Економічні санкції.

Економічні санкції (включають торгові санкції та фінансові санкції) – це економічні заходи заборонного характеру, які використовуються одним учасником міжнародної торгівлі (країною або групою країн) по відношенню до іншого учасника («об'єкту санкцій») з метою примусити останнього до зміни політичного курсу.

Санкції зазвичай вводяться великими країнами, що здійснюють активну глобальну зовнішню політику. Зустрічаються, як виняток, економічні санкції, пов'язані з регіональними конфліктами, наприклад, іспанські санкції проти Великобританії з 1950 по 1984 рік у зв'язку з Гібралтарською суперечкою. Проте зазвичай санкції накладаються великими державами, часто США, саме тому, що вони впливові та великі за територією.

Колективні санкції: Ліги Націй проти Італії в 1935-1936 році, ООН проти Іраку в 1990 році зазвичай є прикладами того, як великі держави спонукають до санкцій своїх союзників.

Мотиви, які спонукають країни ввести санкції:

– *демонстрація рішучості* (часто спостерігається з боку США. Навіть у тому

випадку, коли шанс на успіх санкцій мінімальний, політична система США

змушує президентів демонструвати своє ставлення до вчинків інших країн.

Санкції вводяться тому, що ціна введення санкцій для США виявляється меншою, ніж ціна бездіяльності, оскільки бездіяльність негативно впливає на репутацію Америки. Союзники США часто очікують, в таких випадках,

накладення санкцій для підтвердження союзницьких зобов'язань);

– *запобігання майбутньої проблемної поведінки* за допомогою підвищення

витрат санкціонованої країни;

– *внутрішньополітичні цілі* найчастіше є важливішим, ніж вплив на інші держави: владі вигідно виглядати рішуче, але при цьому не проливати крові.

Цілі санкцій:

– *зміна політики санкціонованої країни в обмеженій області*. Сюди відносяться деякі

випадки порушення прав людини і релігійних свобод, а також, для США, сприяння

терористам до 11 вересня 2001 року.

– *зміна режиму з вторинною метою зміни політики санкціонованої країни*. Протягом Холодної війни ця мета для США виражалася в дестабілізації урядів, в основному в країнах Латинської Америки (Фіделя Кастро на Кубі, Жуан Гуларта в Бразилії, Сальвадора Альєнде в Чилі). СРСР намагався зруйнувати владу Тіто в Югославії.

Сюди ж відносяться санкції проти уряду Мануеля Нор'єги у Панамі і Саддама Хусейна в Іраку.

– *припинення військових дій*. Такої мети США домагалися санкціями проти Індії та Пакистану під час війни за незалежність Бангладеш.

– *руйнування військового потенціалу країни*. Прикладами є санкції часів Першої світової та Другої світової воєн, а також Холодної війни. З 1970-х років для США в цю ж категорію потрапляє запобігання розробки ядерної та іншої зброї масового ураження.

– *зміна інших важливих аспектів політики санкціонованих країн*. Наприклад, спроби змусити Саддама Хусейна піти з Кувейту в 1990 році.

Зауважимо, що санкції не завжди мають очікуваний результат. Згідно даних аналітики, наведеними Г. Хафбауером, успіх санкції мали приблизно в третій частині випадків. При цьому, найменш успішним виявились санкції, метою яких була зміна режиму або демократизація.

Завдання:

Знайти цікаві факти про історію економічних санкцій, дослідити приклади, сучасні ситуації з економічними санкціями.

Підготуватись до економічної гри (у групах по 3-5 чоловік):

1. Тема конфлікту. Розповідь про ситуацію.
2. Шляхи вирішення ситуації реальні, які вже відбулись.
3. Пропозиції студентів щодо вирішення ситуації.
4. Розглянути наслідки.

Тема 10: Діловий етикет у глобальному бізнес-просторі.

Як ви вважаєте на скільки важливу роль відіграє діловий етикет в умовах глобалізації?

У чому суттєва відмінність глобального підходу від національного підходу до проведення переговорів?

На що, в першу чергу, варто звертати увагу працюючи у транснаціональному просторі?

Розвиток світової економіки супроводжується посиленням уваги до етичних аспектів ведення бізнесу. Це відповідає інтересам як самої бізнес-спільноти, так і суспільства в цілому.

Бізнес-етика діє на трьох супідрядних ієрархічних рівнях:

1. Світовий рівень – сукупність універсальних норм, заснованих на загальнолюдських цінностях та зафіксованих в «Принципах міжнародного бізнесу» – всесвітньому етичному кодексі, прийнятому в 1994 р. в Швейцарії представниками провідних компаній та

консультантами бізнесу із США, Західної Європи та Японії.

2. Макрорівень – розглядає ступінь розвитку економічної культури в масштабі галузі чи національної економіки. Ці норми і близькі до них етичні постулати реалізуються в галузевих або національних кодексах етики бізнесу, в яких йдеться про повагу приватної власності і ринкової конкуренції, достовірності інформації, відсутності несправедливої дискримінації на ринку праці.

3. Мікрорівень – представляє філософію корпорації з системою прийняття рішення; а також охоплює сферу міжособистісних відносин між людьми, як в бізнесі, так і всередині компанії. На даному рівні вирішуються також приватні етичні проблеми (особливо в сфері управління людьми), що постійно виникають.

Розвиток багатонаціонального середовища сучасного бізнесу визначає необхідність врахування чинників культурного розмаїття при побудові системи відносин між суб'єктами ринку, при формуванні системи управління. Рішення даного завдання пов'язано з всебічним вивченням впливу різних культур та релігій на економіку і управління підприємствами, з виявленням механізмів переходу до етичного бізнесу.

Відсутність обліку в партнерських ділових відносинах міжкультурних факторів, таких як, особливості національного поведінки, релігійної моралі, етичних норм, організаційної культури, негативно відбивається на розвитку спільного підприємництва. Це виражається у виникненні конфліктних ситуацій і, врешті, у підвищенні трансакційних витрат як підприємців всередині країни, так і зовнішніх партнерів, що відповідно веде до зниження конкурентоспроможності спільного бізнесу. Чим вище передбачуваність партнерських відносин, чим надійніше очікування від кооперації, тим ширші можливості взаємовигідного співробітництва.

Фактори, що впливають на ведення спільного бізнесу:

- національні особливості (традиції і звичаї);
- релігійні норми;
- освіта та професійна підготовка партнера;
- попередній досвід у відносинах з іншими партнерами;
- політичне середовище;
- внутрішні чинники;
- зовнішні чинники;
- ресурсний потенціал;
- законодавча база;

- рівень розвитку технологій;
- економічне середовище.

Незнання національних особливостей ділової етики може справити на партнерів небажаний вплив, зашкодити взаємодії як на стадії переговорного процесу, так і при реалізації тих чи інших сумісних проектів.

В основі особливостей ділового етикету і ділової культури в цілому лежать не тільки традиції, але і риси національного характеру.

Отже, щоб таких ситуацій не виникало важливо досліджувати культурні та національні особливості бізнес-партнерів.

Завдання:

Студенти готують творчі презентації на тему особливостей ділового етикету у глобальному бізнес-просторі. Обирають країни (країни не мають повторюватись) та готують інформацію стосовно регламенту переговорів, дрес-коду, привітання – прощання, ділових подарунків, результатів переговорів, переліку вільних тем для обговорення з діловими партнерами.

Тестові завдання:

1. Визначте мету вивчення дисципліни «Глобальна економіка»:
  - а) отримання знань щодо діяльності в системі управління якістю продукції на підприємстві на основі теоретичних положень в практичних досліджень вітчизняної та зарубіжної науки;
  - б) надання теоретичних знань і практичних навичок, необхідних для вирішення питань, пов'язаних із забезпеченням безпечних умов праці, організації виробництва, що виключають негативний вплив на людину і навколишнє середовище;
  - в) формування знань про умови та фактори становлення і механізмів функціонування світової економіки;
  - г) освоєння основних принципів і методів організації та управління підприємством в сучасних умовах господарювання, процесів прийняття рішень, ознайомлення з сучасними методами і прийомами роботи в умовах

галузевої конкуренції.

2. Зазначте основний фактор глобалізації:

- а) інноваційний характер сучасного виробництва;
- б) система управління якістю продукції на підприємстві;
- в) методи організації і управління підприємством в сучасних умовах господарювання;
- г) забезпечення безпечних умов праці.

3. В економічно розвинутих країнах співвідношення між споживанням і заощадженням розвивається в напрямку:

- а) збільшення частки заощаджень в доході і зниження частки споживання;
- б) зменшення частки заощадження в доході і збільшення частки споживання;
- в) збільшення частки споживання в доході і сталості частки заощадження;
- г) зменшення частки споживання в доході і сталості частки заощадження.

4. В бідних країнах співвідношення між споживанням і заощадженням розвивається в напрямку:

- а) збільшення частки заощаджень в доході і зниження частки споживання;
- б) зменшення частки заощадження в доході і збільшення частки споживання;
- в) збільшення частки споживання в доході і сталості частки заощадження;
- г) зменшення частки споживання в доході і сталості частки заощадження.

5. Використання системи прогресивного оподаткування в економічно розвинутих країнах створює основу для:

- а) збільшення частки трансфертів у доходах домогосподарств;
- б) зниження частки трансфертів у доходах домогосподарств;
- в) стабілізує частку трансфертів у доходах домогосподарств;
- г) не впливає на зміну частки трансфертів у доходах домогосподарств.

6. В яких напрямках відбуваються дослідження глобальних процесів:

- а) глобальні проблеми світової безпеки;
- б) економічна та політична глобалістика;
- в) інформаційна та екологічна глобалістика;

г) всі відповіді вірні.

7. Чи є загальні проблеми відсталості країн?

а) вони специфічні у кожній;

б) вони однакові у кожній;

в) є як особливі обставини, так і загальні передумови їхньої відсталості;

г) питання некоректне;

д) попередні відповіді помилкові.

8. Чи існують загальні шляхи подолання економічної відсталості різних країн:

а) у кожній свій специфічний шлях;

б) шлях подолання відсталості однаковий для всіх;

в) діють як особливі, так і загальні фактори подолання відсталості;

г) питання некоректне;

д) попередні відповіді помилкові.

9. За якими законами розвивається економіка глобальних проблем?

а) за законами, що діють у межах окремих національних країн,

але мають інтернаціональні форми свого вияву (закон народонаселення, закон нерівномірності економічного розвитку, тощо);

б) за законами, що діють у межах світового господарства (закон інтернаціоналізації виробництва, тощо);

в) за всезагальними економічними законами;

г) правильна відповідь: а) і б).

10. Вкажіть причину глобальної дезінтеграції 1914 - 1945 рр.:

а) глобальний капіталізм;

б) Друга промислова технічна революція;

в) утворення нових інтеграційних структур (НАФТА, ЕЕА);

г) Перша і Друга світова війна.

11. Зазначте позитивний вплив ТНК на світову економіку:

а) встановлюють монополні ціни на свою продукцію;

б) розподіляють досягнення НТР на менш розвинені країни;

в) впливають на політику уряду даної галузі;

г) прагнуть перенести шкідливе, забруднююча виробництво в країни, що розвиваються.

12. Визначити основні суб'єкти глобальної економіки:

- а) міжнародна валютна система, валютні курси;
- б) національні держави, світові фінансові ринки, міжнародні і регіональні організації;
- в) інвестиції, рівень інфляції;
- г) економіки розвинених країн і перехідна економіка, світова торгівля.

13. До сучасних інструментів реалізації міжнародної макроекономічної політики можна віднести:

- а) криза глобальної фінансової системи;
- б) підтримка реформ в «пожежному» порядку;
- в) стимуляція попиту;
- г) стратегія МВФ в сучасних умовах.

14. Базова теорія прийняття управлінських рішень була розроблена:

- а) Яном Тінбергеном;
- б) Робертом Манделлом;
- в) Дж.Кейнсом;

15. Назвіть інструменти, якими оперує Ян Тінберген в своїй моделі:

- а) фіскальний інструмент;
- б) монетарний інструмент;
- в) всі відповіді правильні;
- г) все відповіді некоректні.

16. На якій фазі промислового циклу спекулятивна активність найменша?

- а) на фазі буму;
- б) на фазі кризи перевиробництва;
- в) на фазі застою (депресії);
- г) на фазі пожвавлення;

д) питання не коректне.

17. Коли пожвавлення переростає у підвищення нового промислового циклу?

- а) коли розміри виробництва перестають зменшуватись;
- б) коли обсяги виробництва перевищують їхній рівень на фазі застою;
- в) коли вони будуть вищими ніж на фазі буму попереднього циклу;
- г) питання не коректне;
- д) попередні відповіді помилкові.

18. Як взаємопов'язані економічний цикл та кон'юнктура?

- а) ніяк;
- б) кон'юнктура складається з економічних циклів;
- в) кон'юнктура це складова економічного циклу.

19. Нинішній цикл глобалізації характерний тим що:

- а) сповільнюються темпи економічних і соціальних процесів через посилення тероризму та інших негативних явищ;
- б) посилюються фіскальна та грошово-кредитна політики;
- в) не взаємодіють всі національні господарства;
- г) протекціоністською політикою держав.

20. У чому полягає матеріальна основа промислового циклу?

- а) у масовій заміні частини основного капіталу;
- б) у протиріччях ринкової економіки;
- в) у помилках державного регулювання;
- г) у політичних кризах;
- д) у природних катаклізмах.

21. Світове господарство - це:

- а) сукупність галузей та сфер виробництва;
- б) сукупність національних економік, пов'язаних між собою системою міжнародних економічних відносин;
- в) економічна єдність світу;
- г) територіальний розподіл світу між окремими державами.

22. Основними суб'єктами світового господарства є:

- а) ТНК;
- б) національні господарства;
- в) міжнародні організації;
- г) галузі національних економік;
- д) малі підприємства.

23. Міжнародний поділ праці - це:

- а) економічний фундамент, на якому заснована система світогосподарських зв'язків;
- б) форма поділу суспільної праці, що переросла межі національних економік і веде до спеціалізації окремих країн;
- в) складна багаторівнева система світогосподарських зв'язків;
- г) ефективне використання природних ресурсів;
- д) високий рівень розвитку продуктивних сил країни;
- е) спрямованість на забезпечення зростання суспільної продуктивності праці та економії робочої сили;
- є) рівень інтернаціоналізації продуктивних сил суспільства;
- ж) наявність міждержавної торгівлі.

24. Найбільш складною формою економічної інтеграції є:

- а) митний союз;
- б) економічний союз;
- в) валютний союз;
- г) спільний ринок;
- д) торговельна інтеграція.

25. Зосередження виробництва певної продукції в окремих країнах означає:

- а) міжнародну кооперацію;
- б) економічну інтеграцію;
- в) міжнародну спеціалізацію;
- г) глобалізацію господарського життя.

26. Термін «інтернаціоналізація господарського життя» означає:

- а) участь країн у світовому господарстві;

- б) зближення економік країн, що виявляється у зростанні виробничої взаємозалежності, міжнародного товарообороту, русі капіталів та робочої сили;
- в) поглиблення міжнародного поділу праці, інтернаціоналізації виробництва і капіталу;
- г) утворення ТНК та ТНБ;
- д) усі відповіді правильні.

27. Транснаціональна компанія - це:

- а) підприємство, що домінує в певній галузі національної економіки;
- б) група підприємств, національних за капіталом, але міжнародних за сферою діяльності;
- в) група підприємств, інтернаціональних як за капіталом, так і за сферою діяльності;
- г) підприємство, що здійснює зовнішньоекономічну діяльність.

28. Провідним сегментом глобального ринку капіталів є:

- а) ринок англомовних країн;
- б) японський ринок;
- в) європейський континентальний ринок;
- г) американський ринок.

29. В умовах глобалізації основними напрямками діяльності глобальних лідерів повинні стати:

- а) уповільнення темпів економічних і соціальних процесів;
- б) ліквідація бар'єрів між державами, компаніями, культурами, постачальниками і покупцями;
- в) встановлення монополюно високих цін на свою продукцію;
- г) перенесення шкідливого, забруднюючого виробництва в країни, що розвиваються.

30. В умовах глобалізації світової економіки виникає:

- а) глобальна конкуренція;
- б) міжнародна конкуренція;

в) міжгалузєва конкуренція;

г) міжнаціональна конкуренція.

31. Формою регіоналізації є утворення:

а) міжнародних організацій;

б) торгових обмежень у вигляді квот;

в) єдиної фінансової валюти.

32. На якому рівні регіоналізація прагне захистити себе від зовнішнього втручання:

а) на макро;

б) на мезо;

в) на мікро.

33. Від чого перш за все залежить розвиток економіки та її соціально-економічна ефективність (а саме НТП, ефективність виробництва, його інноваційність, якість продукції, зайнятість населення тощо) у постіндустріальному суспільстві?

а) від виробничої сфери;

б) від виробничої інфраструктури;

в) від державного сектора;

г) від ринкової інфраструктури;

д) від невиробничої інфраструктури.

34. Які структурні одиниці становлять основу сучасної галузевої структури національної економіки?

а) домогосподарство;

б) малі приватні підприємства;

в) унітарні державні підприємства;

г) макропропорції між галузєвими секторами економіки, тобто між групами галузей, що мають однакові економічні характеристики;

д) підприємства фінансової інфраструктури.

35. Головною особливістю глобалізації на мікроекономічному рівні є:

а) визначення глибини впливу глобалізаційних трансформацій економічної

раціоналізації в глобальних умовах природного інноваційно-технічного і людських ресурсів;

- б) взаємозалежність національних економік;
- в) загальна стратегічна орієнтація компаній;
- г) діяльність ТНК.

36. Найважливішою проблемою сучасної епохи є:

- а) активне вивчення різних мікроекономічних моделей;
- б) аналіз ситуації монопольних ринків;
- в) розгляд мікроекономічних аспектів діяльності народного господарства;
- г) глобальна регіоналізація соціальної та економіко-політичного життя.

37. Грамадську цінність становить:

- а) інформація, що зберігається на певних носіях;
- б) кваліфікація, вміння, таланти людей;
- в) якість товару;
- г) уніфікація продукції.

38. Суб'єктами світового ринку технологій є:

- а) держави, фірми, університети, фізичні особи;
- б) міжнародні організації, ТНК;
- в) світові фінансові ринки, інституційні інвестори.

Перелік питань до іспиту:

1. Теоретико-методологічні основи аналізу глобалізації.
2. Сутність економічної глобалізації та етапи її розвитку.
3. Поняття глобальних проблем. Класифікація глобальних проблем та їх зміст.
4. Поняття інтернаціоналізація, інтеграція й глобалізація та зв'язок між ними.
5. Становлення і сучасний формат глобальних трансформацій.
6. Закономірності та тенденції розвитку глобалізації.
7. Глобалістика як процес віддзеркалення специфіки еволюції глобальної економіки.
8. Етапи становлення глобалістики.
9. Основні школи, які досліджують процеси глобалізації.
10. Антиглобальний рух як суттєвий політичний феномен.
11. Глобальна система економічного регулювання.
12. Поняття і сфера глобального підприємництва.
13. Мотивація міжнародного бізнесу.
14. Зовнішнє середовище глобального підприємництва.
15. Особливості функціонування сучасних глобальних ринків.
16. Механізми функціонування глобальних ринків.
17. Глобалізація товарних ринків.
18. Глобальний фінансовий ринок, його структура і функції.
19. Глобальний ринок капіталів і його сегменти.
20. Глобальний ринок праці.
21. Поняття, структура та механізм діяльності ТНК.
22. Види глобальних корпорацій.
23. Трансформація ТНК в глобальні корпорації.
24. Стратегії забезпечення глобального конкурентного лідерства ТНК.
25. Екологічна практика діяльності ТНК: основні тенденції та показники.

26. Розвиток моделі ТНК.
27. Жорстке централізоване планування й стандартизація діяльності.
28. Мультиплікативність діяльності ТНК у межах міжнародної організаційно-управлінської макроструктури.
29. Причини інтернаціоналізації бізнесу.
30. Географічне положення компанії. Географічні аспекти витрат виробництва.
31. Систематизація причин інтернаціоналізації бізнесу
32. Теорії міжнародної торгівлі.
33. Теорія міжнародного життєвого циклу товару.
34. Теорія прямих закордонних інвестицій.
35. Теорії міжнародного виробництва.
36. Теорії інтернаціоналізації витрат.
37. Класифікація моделей інтернаціоналізації.
38. Комунікації в управлінні міжнародним бізнесом.
39. Комунікаційні мережі й комунікаційні стилі в управлінні.
40. Вербальна, невербальна й інформаційна комунікація в міжнародному бізнесі.
41. Прийняття рішень у сфері міжнародного бізнесу.
42. Моделі й процес прийняття рішень.
43. Розвиток теорії глобалізації в Україні.
44. Глобальні принципи української школи фізичної економії.
45. Сучасна українська системологія у глобальному дискурсі.
46. Економіка України в умовах глобальної фінансової кризи.
47. Перспективи інтеграції України у глобальну світову економічну систему.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Анилионис Г.П., Зотова Н.А. Глобальный мир: единый и разделенный. Эволюция теорий глобализации / Г.П. Анилионис, Н.А. Зотова. – М.: Международные отношения, 2005. – 676с.

2. Бек У. Что такое глобализация? (Ошибки глобализма – ответы на глобализацию) / У.Бек. – Пер.с нем. – М.: Прогресс-Традиция, 2001. – 300с.
3. Білорус О.Г. Глобалізація і національна стратегія України / О.Г. Білорус. – К.: ВО «Батьківщина», 2001. - 300с.
4. Білорус О.Г. Економічна система глобалізму /О.Г. Білорус. –К.:КНЕУ, 2003.- 357с.
5. Горбачёв М.С. и др. Грани глобализации: трудные вопросы современного развития/ М.С. Горбачёв. – М.: Альпина Паблшер, 2003.- 592с.
6. Кальченко Т.В. Глобальна економіка: методологія системних досліджень: Монографія / Т.В. Кальченко.- К.: КНЕУ, 2006. - 248с.
7. Кальченко Т.В. Глобальна економіка. – К.:КНЕУ, 2009. – 345 с.
8. Кочетов Э.Г. Геоэкономика. Освоение мирового экономического пространства: Учебник для вузов / Э.Г. Кочетов. – М.: Норма, 2006. - 528 с.
9. Прыкин Б.В. Глобальная экономика – ключ к самосохранению: Деятельность эколого-экономической системы . Б.В. Прыкин. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2003.- 335 с.
10. Ресурси та моделі глобального економічного розвитку : Монографія / Д.Г. Лук'яненко, А.М. Поручник, А. М. Колот та ін. – К.: КНЕУ, 2011. – 703 с.
11. Семенов К.А. Транснаціональні корпорації // Міжнародні економічні відносини: Курс лекцій. – М.: Гардарики, 4-е видання, 2005. – 259с.
12. Соколинський В.М. Феномен глобалізації: надії і сумніви. // Фінансовий бізнес. – 2004 – № 3. – С. 57
13. Стігліц Джозеф Глобалізація та її тягар: Пер.с англ. / Джозеф Стігліц. – К.: Вид.дім «КМАкадемія»,2003. – 280 с.
14. Україна піднялася на 76-те місце в світовому рейтингу конкурентоспроможності [Електронний ресурс]. Офіційний сайт газети «Європейська правда». – Режим доступу: <http://www.eurointegration.com.ua/news/2014/09/3/7025625/>
15. Філіпенко А. С. Глобальні форми економічного розвитку: історія і

сучасність. – К.: Знання, 2007. – С. 15- 35.

16. Філіпенко А.С. Світова економіка. – Київ: Либідь, 2007. – 640 с.

17. Филюк В. Глобалізація, конкуренція і економічна концентрація : діалектика взаємозв'язку / В. Филюк // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка, 2011. – № 128. – С. 45–49.

18. Хантингтон С. Столкновение цивилизаций/ С. Хантингтон . – М.: АСТ, 2003. -603с.

19. Яковец Ю.В. Глобализация и взаимодействие цивилизаций / Ю.В. Яковец. – М.: «Издательство «Экономика»», 2003. – 411с.

20. UNCTAD. World Investment Report 2007: Promoting Linkages, United Nations, New York and Geneva, 2007.

Навчально-методичне видання

Громко Лілія Сергіївна

ГЛОБАЛЬНЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО

методичні вказівки
для практичної роботи

Друкується в авторській редакції